

U P P L E V T

Att ständigt leva med rädslan att bli vräkt. Att aldrig kunna ta det som borde vara tillgängligt för alla för givet. Det är tecken på fattigdom enligt Alexandra Pascalidou och Morgan Alling. Vi träffade dem för att prata om deras egna erfarenheter.

TEXT AGNETA PERSSON FOTO SANDRA QVIST

MORGAN: Bägge mina föräldrar var kriminella och utanför. Jag ägde mina kläder från att jag var åtta, fram till dess ägde jag ingenting. När jag bodde hos fosterfamiljen Alling käkade vi tomatsoppa de sista två veckorna i månaden och fick tugga brödrester hos bagaren. Jag tog med mig bröd och smör från skolan. Om vi åt lunch hos någon släkting så hade vi med oss lådor och fyllde på. Vi smög med det, utåt försökte vi vara finare än vi egentligen var.

Hos din biologiska mamma då?

– Där fanns det perioder när vi bodde i pappkartong. Hon var ju periodare och drack. Ibland hade hon arbete, ibland inte. När hon blev vräkt från lägenheten bodde vi under Älvsborgsbron i Göteborg, där kunde man bo i papplådor. Då var jag en fyra, fem år.

Hur upplevde du det?

– Jag har en ganska bra bild av den tiden. Det var ju min morsa, jag såg ingen problematik i det, det var så livet var. Jaha, nu bodde vi här och jaha, nu sov vi här. Det var spännande och nytt. Som barn har jag inget perspektiv på att jag är fattig. Jag kanske var sju, åtta år när jag fattade att jag var annorlunda. Det blev någon slags konstig sorg i att inse att jag var utanför.

ALEXANDRA: Mina föräldrar hade ingenting. Mamma jobbade i en garnfabrik i militärdiktaturens Grekland, pappa gjorde lumpen i tre år. Det fanns ingen barnomsorg så jag dumpades hos mormor med kossor och hönor och utedass i en liten bergsby med trettio invånare. Vi åt det trädgården bjöd på. Där växte jag upp utan böcker, utan radio, utan teve. Det fanns ingen affär, vi köpte aldrig någonting, vi hade aldrig pengar. På helgen kom mamma med kotletter och då hade hon frågat slaktaren om han hade några ben över till hunden. Fast vi hade ingen hund. Sådant växte jag upp med. Jag visste inte att andra barn hade sago-böcker. Mormor var analfabet. Det är inte förrän du möter det andra som du inser skillnaderna i livsvillkoren.

– När vi kom till Rinkeby trodde vi att vi hade hamnat i paradiset. Där fanns ugnar och rinnande vatten, kylskåp och element. Vi trodde att vi var världens rikaste. Men på löpsed-larna stod det att barnen i Rinkeby var fattigast i Sverige. Vi? Fattiga? Vi jämförde ju bakåt, med vad vi kom ifrån, och då hade vi det mycket bättre. Men när vi äntligen började få insyn i hur

ett vanligt svenskt liv kan se ut, ett vanligt arbetarliv, vi snackar inte överklass, då började vi begripa att okej, vi kanske har det sämre. Det kanske inte är normalt att man äter kött i bästa fall en dag i veckan, att man aldrig äter fisk, att man sällan köper färska råvaror, att man bara handlar på extrapriser och att man alltid är rädd för att bli vräkt.

– Den fattigdom jag växte upp i var synlig, för det var alltid mörkt hemma hos oss. Vi tände nästan aldrig, inte ens stearin-ljus för de kostade också pengar. Än i dag går jag omkring och släcker ljusen hemma, jag gör det reflexmässigt. Jag slänger aldrig mat eller kläder och jag tror att jag kommer att hamna på gatan nästa månad. Fattigdomskulturen går i arv.

När insåg du att alla inte hade det som ni?

– Det var inte förrän jag började på gymnasiet på Kungsholmen. Där hade föräldrarna visitkort och titlar. De hade lantställen, böcker i bokhyllan och åkte på skidresor. Och de hade konversationer vid middagen. Vi åt aldrig gemensam middag, det är också ett fattigdomstecken. Den som kom hem först tog ut morsans gamla gryta från kylskåpet, värmden upp och åt.

MORGAN: Det fanns en trygghet i utanförskapet på något konstigt sätt. När man började hitta sina vänner som också var utanför, då var det vi mot världen. Jag bodde hos en fosterfamilj uppe i Värmland. De jobbade på en gård hos en bondefamilj där det fanns en fin överklassflicka. När jag upptäckte att hennes föräldrar var gravt alkoholiserade, trots att de var rika, hittade jag en samhörighet med henne. Jag var barnhemsbarnet som inte hade någonting medan hon hade allt och bodde i det stora fina huset. Men hon var ändå lika ensam som jag.

– I skolan upptäckte jag att vi var ju ganska många barn som var utanför, vi hade ingen kärlek liksom. Jag kunde uppleva en styrka i det, att vi var många, att jag inte var själv.

Hur definierar ni begreppet fattigdom?

ALEXANDRA: Att leva i olika typer av brist. Att inte kunna ta det som borde vara tillgängligt för alla för givet. Att leva under rädsla. Framför allt för barn är det förödande. Barn som vet att de aldrig får det de pekar på, inte ens när de behöver det. Barn som inte kan åka skridskor för att man varken har råd att hyra eller köpa. Fattigdomen kan se olika ut, den behöver inte betyda

att man bara lever på vatten och knäckebröd. Den kan yttra sig genom att man måste ljuga för att man inte kan följa med på utflykter eller gå på klassfest.

MORGAN: Fattigdom kan vara att du inte har några som helst framtidsdrömmar eller visioner. Jag kan också tycka att det är fattigt att en trebarnsmamma går och lämnar sina barn på förskolan vid sju, hämtar dem vid sex, lagar mat, barnen somnar vid åtta och mamman somnar av utmattning i soffan. Och sen upp nästa morgon igen. Vi bor inte i kåkstäder, men vi bor i små rätthåll i stora miljonprojekt. Åker man ut dit så är det så slitet. Visst har vi en teve, men det har de i kåkstäderna också. Jag träffar en del ungdomar som kommer från miljonprojekten och som inte ens vet vad Stockholms City är för någonting. Deras verklighet är där ute och där kan de skapa en status i den gemenskapen. Och där är alla utanför. Man sitter och tittar på de rika på teve.

Finns det fattiga barn i Sverige i dag?

ALEXANDRA: De som har makten på de stora tidningarnas ledarsidor verkar ibland leva i illusionen eller odla myten om att vi lever i en värld fri från sexism, rasism och fattigdom. De lever i en idealiserad tillvaro. Jag tycker att det är väldigt intressant, eftersom de drar slutsatser från sin egen verklighet och misstänkliggör och skuldbelägger, förhoppningsvis omedvetet, de fattiga.

– Jag är jättemycket ute och föreläser på skolor, jag träffar ju de här barnen och ungdomarna. Jag träffade en lärare på min gamla skola, Knutbyskolan, som inte kunde ge barnen läxor eftersom de bor nio personer i en tvåa, har ingen egen säng och framför allt inte papper och penna så de kan göra läxor. Fattiga barn finns. även om vi försöker blunda bort dem.

Ser det likadant ut i dag som när du växte upp?

– Jag tror det är mycket sämre i dag eftersom vi har haft så otroligt mycket nedskärningar. Bibliotek och fritidsgårdar har stängts. Det finns ju inget som heter kommunala musikskolan längre där du kan spela musikinstrument gratis. Och det tror jag är en stor förlust för dagens barn som inte kommer från bemedlade familjer. Självt flydde jag mitt bråkiga trångbodda hem och hittade på att jag skulle spela blockflöjt på musikskolan. Det blev en flykt och en överlevnadsstrategi. Och jag gick till biblioteket. Jag gick till det som fanns och var gratis.

MORGAN: Vi har ju fyra hundra tusen barn i samhället som är utanför på olika sätt. Vi har mycket mobbning, sexuella övergrepp, utanförskap med barn till bipolära, missbrukande, handikappade föräldrar. Jag levde på åttiotalet, då åt vi tomat-soppa de sista två veckorna i varje månad. Och jag hämtade bröd från skolan. Jag vet att det sker i dag med, om inte ännu mer.

Hur vet du det?

– För att jag läser om det på Barnombudsmannen där barn skickar in rapporter. För att jag får massor med mejl och brev från barn där de berättar att morsan och farsan är alkoholister

och att de driver omkring på stan. För mig är det här ett samhällsproblem. Utanförskap kostar och det här är en nota som vi alla får ta. De 400 000 barn som är utanför i dag ska växa upp. En del hävdar att invandrarna är ett problem för Sverige. Jag säger att det är utanförskapet och fattigdomen som är problemet. Tar man inte hand om utanförskapet så skapar vi en socialt, kollektivt låg självkänsla. Och den låga självkänslan tar sig uttryck genom droger, eller kriminalitet eller strebrar med psykopatiska drag som ska hämnas, som ska fanimej och så vidare. Den låga självkänslan är det som kostar samhället hur mycket pengar som helst.

Vad är risken med utanförskapet?

– Risken är att du får barn som inte bryr sig om samhället över huvud taget. De är inte del av ett samhälle, de skiter fullständigt i politik. Det enda de tänker på är att överleva dagen – och då får du mer kriminalitet. Från samhällets sida borde vi kunna säga att vi är här för er, vi hjälper er, vi är en del av en gemenskap och vi hjälper och stödjer varandra. Men skiter du i det, ja då kommer du att få skit tillbaka, det är inget snack om det. Jag har överlevt, men mina syskon har inte gjort det. Min lillebror har legat samhället till last med miljoner kronor. Det kostar kanske en miljon att rädda ett barn, men skiter man i det så får man betala en miljon om året i fyrtio år.

ALEXANDRA: Människor måste få förutsättningar att utbilda sig, att utvecklas. Får man inte det är risken stor för stagnation och det ger aldrig ett bra samhälle. För stora klassklyftor är även enligt de nyliberala kapitalistiska tänkarna i USA ett stort samhällsproblem, eftersom det skapar social friktion. Segregation skapar motsättningar. Man behöver inte vara Einstein för att fatta att det inte gynnar ett samhälle.

Vad behövs göras då? Och vem har ansvaret?

MORGAN: All forskning visar att om barnet kan gå kvar i skolan och gå ut nian, då är möjligheten att det överlever och inte hamnar i utanförskap jättestor. Man kan inte skita i dem vid elva, tolv, tretton års ålder, när de börjar skolka och syssla med småkriminalitet. Man måste sätta in punktinsatser och lägga in massor med pengar från samhällets sida i form av kuratorer, speciallärare, kanske någon diagnosutredning, polisen, socialtjänsten, en jourtelefon till socialsekreterare som hjälper dig...

Stort ansvar hos politikerna, är det vad du säger?

Ja, de måste sätta igång och ta lite av den där framtida notan som barnet kommer att kosta. Ta en miljon och sätt igång och punktinsatsa. Börja satsa på våra barn och skolor. Har vi ingen aning om vad barnet vill? Ja men då frågar vi. Fotbollsproffs? Bra, samhället betalar fotbollsträningen och ser till så att tränaren ringer och säger du kommer väl i dag, vi längtar efter dig nu, vi behöver din högerfot här nu. Så vi får bort dem från gatan och in i samhället där de fattar att de är en del av det. Det handlar om att

NAMN: Morgan Alling

FÖDD: 8 juni 1968 i Mölndal utanför Göteborg

YRKE: Skådespelare, regissör, föreläsare, producent, manusförfattare

SJÄLVBIOGRAFI: *Kriget är slut* (Forum, 2010). Morgan Alling skriver om sig själv, om maskrosbarnet som inte bara klarade sig utan har lyckats vända motgångarna till en styrka. Ett porträtt av en pojke som överlever tack vare sin humor och sin längtan efter revansch.

NAMN: Alexandra Pascalidou

FÖDD: 17 juli 1970 i Bukarest, Rumänien

YRKE: Journalist, programledare, författare

SJÄLVBIOGRAFI: *Bortom mammas gata* (Atlas, 2009). Här berättar Alexandra Pascalidou sin egen historia om flykten till Sverige, uppväxten i förorten Rinkeby och alla önskingar som blev uppfyllda. Men också om utanförskapet, rasismen hon mött och rädslan den dag nazisterna stod utanför hennes dörr.

»Den fattigdom jag växte upp i var synlig, för det var alltid mörkt hemma hos oss

bli sedd, bekräftad och lyssnad på, tagen på allvar. Det är när du blir lyssnad på som du kan ta in resten också.

ALEXANDRA: Man kan dela ansvaret. Jag tillhör varken höger eller vänster. Debatten kan bli väldigt ensidig, det är som två motpoler i ett skyttegravskrig. Högern skriker att det är individuellt ansvar era misslyckade latmaskar, och så skriker vänstern att det bara är kollektivets. Det är en kombination. Man har ett individuellt ansvar för både sig och sin familj och sitt eget liv, men man behöver stöd. Jag pratar inte om några excesser, inga överdrifter. Det kommer alltid vara så att de rikas barn går på de bästa skolorna och får tillgång till en stimulerande fritid, får resa, åka på språkresor och göra alla de magiska saker som aldrig vi fick göra. Men när man inför RUT för läxhjälp för rika borde man kanske ha infört något så att alla barn får tillgång till läxhjälp. Eller satsa på skolor i fattiga områden där man vet att majoriteteten sannolikt kommer att gå ut till ett liv i arbetslöshet eller till väldigt osäkra anställningar.

Man ärver ju ofta sina föräldrars sociala status. Varför tror ni att ni lyckats bryta ert sociala arv?

ALEXANDRA: Hämndlystnad. En ackumulerad vrede genom generationer. Ingen i min släkt har någonsin satt sin fot på universitetet, alla kämpade för sitt land för att få leva i fred och frihet och demokrati, alla dog luspanka. Vi hade inte råd att begrava dem, vi hade inte ens råd med gravstenar. Jag växte senare upp i en förort i världens modernaste välfärdssamhälle, en förort där många såg ner på oss för att vi hade en annan hårfärg, annan hudfärg eller för att vi saknade makt och pengar. Rasism och klassförakt går ofta hand i hand.

– Du vet, den här underordningen, de här klasskillnaderna, de har präglat mig väldigt mycket och de gör att jag vill ge igen på något sätt. Framför allt vill jag visa att vi kan lika mycket om inte mer. Jag vill motbevisa dem. Jag vill också kasta livbojar till mina systrar och bröder som kämpar hårdare än jag tvingades göra.

MORGAN: Jag var tvungen att vara vuxen redan som fyra-femåring. Ta hand om morsan, ta hand om farsan, ta hand om min lillebror. Jag var tvungen att vara den som var nykter i familjen. Jag var tvungen att prata med polisen när de kom. När jag och min bror blev omhändertagna var jag tvungen att ta hand om honom. Jag kunde inte balla ur. Sedan fick jag nog ganska mycket uppmärksamhet, både från mina föräldrar och alla alkisgubbarna som gillade mig. De tyckte jag var charmig och rolig, de skrattade, sjöng och applåderade. De spelade musik och jag hängde på. Det gjorde att jag fick bekräftelse på att jag var en bra människa. Sedan träffade jag Martin Alling som bekräftade mig och mina drömmar och mina visioner.

– Men när jag blev äldre kände jag att jag hade med mig ett arv. Att jag inte var någonting. Jag visste att jag ville bli

skådespelare men saknade den här självklarheten i att ringa upp en teater. Jag har tänkt mycket på varför vissa människor kan bete sig hur fan de vill och komma undan med det. Jag har sett många skådespelarbarn som kan bete sig som idioter, för de tillhör klicken, de är innanför. Det finns en självsäkerhet hos dem. Men vi som är totalt utanför kan inte bete oss som idioter, vi måste vara smarta och strategiska hela tiden. Barn som kommer från tryggare familjer kan laja runt lite hur som helst och göra snedsteg för det löser sig ändå.

– Idag har jag ett bra självförtroende, men sedan har jag det där att jag kan bli bättre. Jag kan bli ännu roligare, jag ska slå två volter, jag ska springa in i väggen ännu hårdare, ramla från ännu högre höjder. Titta på mig nu, titta på mig nu! Och sedan litar man inte på den berömmelsen man får för man har ett stort svart hål som skapades när man var utanför.

ALEXANDRA: Det där känner jag igen. Jag kan få prestationsångest ibland. Jag kan fortfarande känna mig obildad, även om jag har mer än två hundra poäng på universitetet. Jag kan också känna att jag inte räcker till. Och väldigt ofta kan jag känna att det är synd att man inte har en morsa man kan rådfråga, en morsa man kan få både kontanter och kontakter av redan med modersmjölken. Det är givetvis så. Samtidigt kan jag känna mig ganska stolt för att jag överlevt. Jag är en krigare och jag har tagit mig fram med mitt eget svärd utan att fiffla, gifta upp mig eller svika dem som står bakom mig. Jag har gått en dubbelt så lång väg, jag är betydligt starkare just för att jag inte har fått någon röd matta utrullad. Jag har ingen farsa som har fixat in mig någonstans. Min fattigdom är faktiskt min största rikedom.

Ni har båda barn. Vad vill ni ge dem som ni själva inte fick?

MORGAN: Kärlek. Att hela tiden bekräfta dem, lyssna på dem, och vara med dem. Till 95 procent är jag alltid där. Jag lämnar och hämtar, lyssnar och skrattar och utvecklas med dem, upptäcker världen genom deras ögon. Jag hade ju en barndom där det var så hos någon familj, men hos en annan familj blev vi inlåsta ett rum i flera timmar. En sådan barndom vill jag inte ge.

ALEXANDRA: Jag ska kompensera allt. Min dotter ska få gå i en bra skola, hon ska få tillgång till allt jag inte fick, som att gå på museum, bli allmänbildad, köpa en bok om hon känner för det, gå på teater eller bio. Allt möjligt. Men det är också viktigt för mig att hon ska känna ödmjukhet, tacksamhet och känna empati och solidaritet för människor som inte har samma livsvillkor som hon. Så vi ger hennes kläder till yngre barn, vi går till UFF och Myrorna, hon får lära sig att resurserna är begränsade, att det finns människor som har det betydligt svårare. Med mig får hon panta flaskor och sedan bestämma själv om hon ska ge bort pengarna eller köpa någonting. Kampen börjar hemifrån och den slutar inte förrän alla människor får värdiga villkor. ✘